

Utbildningsinspektion i Vikarbyns skola och Sättra skola, förskoleklass och grundskola F-5

UTBILDNINGINSPEKTIONENS SYFTE

Skolverkets utbildningsinspektion skall bidra till kvalitetsförbättring genom att bedöma hur verksamheterna arbetar i riktning mot de nationella målen för förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, barn- och ungdomsutbildning och vuxenutbildning. En väsentlig del i inspektionen är att granska kvalitetsarbetet och förmågan att utveckla den egna verksamheten.

Inspektionens inriktning

Inspektionsutredningen har inriktats mot sju områden. De är särskilt väsentliga för att säkra att alla barn, elever och vuxenstuderande får den omsorg och utbildning som de har rätt till enligt nationella bestämmelser. De sju områdena, som granskats utifrån flera olika aspekter och frågeställningar, är:

Resultaten:

1. Normer och värden
2. Kunskaper

Verksamheten:

3. Arbetsmiljö och delaktighet
4. Pedagogisk verksamhet och undervisning
5. Styrning, ledning och kvalitetsarbete

Förutsättningarna:

6. Tillgång till omsorg, pedagogisk verksamhet och utbildning
7. Resurser

I denna rapport behandlas i första hand förhållanden som avviker positivt eller negativt från vad som förväntas i fråga om utbildningskvaliteten enligt de nationella bestämmelserna. Några aspekter behandlas dock i alla aktuella verksamheter, nämligen kvalitetsarbetet, rektorsfunktionen, personalens kompetens, läromedel och utrustning, likvärdiga möjligheter vid funktionsnedsättning, stödinsatser, arbetet med övergripande hälsomål i läroplanerna, bedömning av lärandet och betygssättningen. En helhetsbedömning och motiveringar till bedömningarna görs inom varje granskningsområde.

Bedömningarna av kvaliteten och av hur väl verksamheten uppfyller statens krav görs utifrån läroplaner och författningar i övrigt. Inspektörernas sakkunskap och erfarenheter av jämförbara verksamheter är också betydelsefulla. Analyserna av den insamlade informationen syftar till att klargöra om de lokala lösningarna och systemen fungerar väl. Rapporten avslutas med en sammanfattande bedömning som utgör underlag för Skolverkets beslut angående förbättrings- och kritikområden.

Beskrivning av skolan/rektorsområdet

Vikarbyns skola	Antal barn/elever
Förskoleklass	27
Grundskola	125

Sättra skola	Antal barn/elever
Förskoleklass	4
Grundskola	44

Vid Vikarbyns skola finns förutom grundskola årskurs 1–5 samt förskoleklass även integrerat fritidshem med två avdelningar. Fritidshemspersonalen ingår i arbetslag tillsammans med skolan. I området finns två förskolor samt även dag-barnvårdare.

I Sättra skola finns det förskoleklass, grundskola årskurs 1–5 samt fritidshem. Skolan har tre åldersblandade klasser, F–1, 2–3 och 4–5.

Båda skolorna ligger någon mil utanför Rättviks centrum och har nära till natur och miljö.

Genomförandet av inspektionen i Vikarbyns skola och Sättra skola

Skolverket sände den 3 maj 2004 skriftlig information till kommunen om att verksamheten skulle inspekteras och om inspektionens syfte och genomförande. Inspektörsteamet med ansvar för inspektionen i Vikarbyns och Sättra skola har bestått av undervisningsråden Tor Andersson och Anna Bergstedt-Nordqvist. Besök i Vikarbyns skola och Sättra skola genomfördes den 9-10 september 2004.

Denna skriftliga rapport kompletteras med muntlig återrapportering av de ansvariga inspektörerna. Skolverket följer därefter upp eventuella krav på åtgärder som riktas till huvudmannen och vilka effekter i övrigt som utbildningsinspektionen leder till. Tidpunkter för uppföljningen framgår av Skolverkets beslut.

Underlag

Underlaget till denna rapport består dels av dokument från kommunen samt Vikarbyns skola och Sättra skola, dels av den information som samlats in vid observationer, intervjuer och samtal under besöket. Rapporten grundar sig också på annan information om kommunen och skolan som finns i Skolverkets nationella uppföljningssystem eller finns publicerat på annat sätt.

I Vikarbyns skola och Sättra skola genomfördes formella intervjuer med rektorn, samt representanter för elever, lärare och föräldrar. Lektioner i framförallt årskurs 2 och årskurs 5 besöktes. Inspektörerna besökte även förskoleklasserna

i respektive skola. Inspektionen i Vikarbyns skola och Sättra skola omfattar förskoleklassen samt grundskolan årskurs 1–5.

Bedömning

1. Normer och värden

Enligt skollagen skall utbildningen för barn och ungdom främja deras utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar. I läroplanerna framhålls att barnen och eleverna skall utveckla förståelse och respekt för alla människors lika värde. Skolan skall sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet. Eleverna skall också utveckla sin förmåga att göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden. Eleverna skall kunna ta ett allt större ansvar för det egna arbetet och för miljön.

Inom detta granskningsområde behandlas resultaten av arbetet för att främja vårt samhälles demokratiska värderingar och för att utveckla normer och värden enligt läroplanernas mål.

Vikarbyns skola och Sättra skola upplevs av inspektörerna som lugna trygga miljöer där eleverna visar varandra respekt. Skolornas trygga miljö bekräftas i samliga intervjuer.

Eleverna tar ansvar både för sina egna studier och för skolornas fysiska arbetsmiljö. Klotter och skadegörelse förekommer inte. Genom klassråd, elevråd och elevrepresentanter i skyddsronder kan eleverna påverka främst den fysiska arbetsmiljön. Både lärare och elever ger exempel där eleverna kunnat påverka miljön på skolgården och i klassrum.

Elevernas inflytande över det egna lärandet är dock delvis beroende av vilken lärare eleverna har, men är generellt sett lågt. I den mån det förekommer innebär det vanligtvis att eleverna får välja vissa arbetsuppgifter inom ramen för lärarens planering. Elever som inspektörerna intervjuat anser att lärarna bestämmer det mesta. Se vidare i avsnittet Arbetsmiljö och delaktighet.

I utvecklingssamtalen som sker varje termin behandlas bl.a. elevernas trygghet och psykosociala utveckling. Hur eleverna mår psykosocialt och kunskapsmässigt behandlas även i de klasskonferenser som genomförs på varje skola. I kvalitetsredovisningen från respektive skola görs också en bedömning av om eleverna är trygga. På skolorna finns ingen gemensam utvärdering av resultaten avseende normer och värden, vilket enligt inspektörerna skulle behövas för att kunna göra en djupare analys av resultatet inom detta granskningsområde.

Sammanfattningsvis bedömer inspektörerna att resultatet avseende detta granskningsområde – normer och värden – är av god kvalitet. Denna bedömning görs dock endast utifrån de observationer och intervjuer som inspektörerna genomfört på skolorna.

Inspektörerna bedömer därför att det bör genomföras en djupare analys av skolornas resultat avseende normer och värden, en analys som sedan kan ligga till grund för skolornas fortsatta demokrati och värdegrundsarbete.

2. Kunskaper

Utbildningen skall ge kunskaper i vid mening, såväl fakta och förståelse som färdigheter och förmåga att exempelvis utvärdera sitt eget lärande och att arbeta självständigt. Skolan skall sträva efter att varje elev tillägnar sig kunskaper inom utbildningens ämnesområden och kurser men även utvecklar en tillit till sin egen förmåga och en nyfikenhet och lust att lära. Målen för lärandet anges närmare i de nationella läroplanerna och i kursplanerna.

Inom detta område granskas resultaten av det pedagogiska arbetet.

Resultaten från de nationella ämnesproven våren 2004 visar att i stort sett samtliga elever på de två skolorna uppnådde målen i matematik, svenska och engelska. Om eleverna inte uppnått målen handlar det oftast om endast något av dessa tre ämnen. De elever som inte nått målen får stöd.

En analys av elevernas resultat genomförs på de klasskonferenser som varje skola genomför en gång per termin. Skolorna skall även påbörja uppföljning av elevernas läsutveckling i s.k. läsutvecklingsscheman (LUS). Detta är ett kvalitativt bedömningsinstrument där individens läsförmåga relateras till en utvecklingspsykologisk beskrivning av läsutvecklingen

Inspektörerna finner det dock svårt att bedöma skolornas totala resultat då en samlad redovisning över kunskapsresultaten i övriga ämnen saknas. Kunskaperna om dessa resultat innehas av de enskilda lärarna och presenteras för elever och föräldrar vid utvecklingssamtal. Då eleverna lämnar skolorna efter årskurs 5 sker överlämnande till den mottagande skolan (Rättviksskolan) där man främst går igenom de elever som haft stöd.

Eleverna ger uttryck för att undervisningen är rolig och att de lär sig mycket. Flera elever säger sig känna till sina starka och svaga sidor. Inspektörerna kan utifrån observationer på lektioner även konstatera arbetssätt där eleverna visar att de kan arbeta både självständigt och tillsammans med andra.

Inspektionen visar dock att eleverna generellt har dålig kunskap om skolans mål samt vilka kunskaper som skall uppnås i årskurs 5.

Sammanfattningsvis bedömer inspektörerna att resultaten från de nationella ämnesproven är av god kvalitet.

Inspektörerna kan inte uttala sig om resultatet i övriga ämnen då det på skolorna saknas systematisk uppföljning av elevernas kunskapsutveckling, vilket är något som bör förbättras.

När det gäller elevernas kunskaper om målen för utbildningen bedömer inspektörerna att detta bör förbättras.

3. Arbetsmiljö och delaktighet

Enligt skollagen skall verksamheten i skolan vara utformad i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar där skall främja aktning för varje människas egenvärde, respekt för vår gemensamma miljö samt jämställdhet mellan könen. Särskilt skall den som verkar inom skolan aktivt motverka alla former av kränkande behandling. All personal skall samverka med elever och föräldrar i arbetet för att forma en god miljö – fysiskt och psykosocialt - för utveckling och lärande.

Granskningen gäller hur man i verksamheten arbetar för en god miljö och för att förebygga kränkningar och ge möjlighet till delaktighet och samverkan.

Samverkan

I Vikarbyns skola och Sättra skola genomförs regelbundet klassråd vid vilka eleverna kan ta upp frågor. Klassråden vidarebefordrar frågor som är av övergripande karaktär till elevrådet på respektive skola. Båda skolorna har elevskyddsombud som deltar i skyddsronterna på skolan. Då eleverna deltar behandlas i första hand den fysiska arbetsmiljön. Både elever och lärare ger exempel på att elevernas synpunkter på arbetsmiljön resulterat i åtgärder.

I den lokala arbetsplanen för skolorna anges att eleverna skall ha möjlighet att i planeringsarbetet välja arbetsmetod och redovisningssätt.

Undervisningens innehåll och uppläggning planeras emellertid i stor utsträckning av läraren och elevernas inflytande begränsas till att få möjlighet att styra över i vilken ordning man vill utföra de olika uppgifterna. Samtliga intervjuade elever uppfattar att läraren bestämmer undervisningens innehåll. Eleverna vid Vikarbyns skola anger dock elevens val som exempel på undervisning där de upplever ett visst inflytande på såväl innehåll som arbetssätt och arbetsformer.

I läroplan för det obligatoriska skolväsendet (Lpo 94) anges att elevernas kunskapsmässiga och sociala utveckling förutsätter att de tar ett allt större ansvar för det egna arbetet och för skolmiljön, samt att de får ett reellt inflytande på utbildningens utformning. Läraren skall bl.a. se till att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll samt att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad samt tillsammans med eleverna planera och utvärdera undervisningen.

Inspektörerna bedömer att elevernas möjligheter att påverka sin fysiska arbetsmiljö är goda medan elevernas inflytande över undervisningens innehåll bör förbättras och utvecklas.

I Skolornas arbetsplan anges att föräldramedverkan har som mål att föräldrarna på ett aktivt sätt ska ta del av sitt barns utveckling i skolan. Föräldrarnas synpunkter ska beaktas och tas på allvar i alla sammanhang. Genom utvecklingssamtalen, skolrådet och föräldraföreningen skall föräldrarna kunna få medbestämmande. Skolrådet behandlar exempelvis frågor som ekonomi, fadderverksamhet, mobbning, närmiljö etc.

Rektorn uppger att då det gäller aktiviteter som handlar om skolgård, lokaler och fysisk miljö i största allmänhet är det lätt att engagera föräldrarna. Även lärarna anser att föräldrarnas intresse för skolan mest handlar om den fysiska

arbetsmiljön och att undervisningen förväntar sig föräldrarna att lärarna ska klara. Föräldrarna menar dock att de gärna skulle önska att det blev bättre diskussion mellan skola och hem om skolans verksamhet.

Inspektörerna bedömer att samverkan hem och skola kan utvecklas. I läroplanen anges att alla som arbetar i skolan skall samarbeta med elevernas vårdnadshavare så att man tillsammans kan utveckla skolans innehåll och verksamhet. Former för samverkan finns men innehållet i denna samverkan bör kunna utvecklas i linje med läroplanen.

Arbetet mot kränkande behandling

Intervjuade lärare uppger att de genast vidtar åtgärder då något hänt elever emellan. Lärarna accepterar inte heller grovt språk eller andra tillmälen som kan vara kränkande och gör på detta sätt eleverna medvetna om acceptabla förhållningssätt gentemot varandra.

I klassrummen och på rasterna förekommer samtal om att vara en bra kompis och om att visa respekt och tolerans mot varandra. Det finns också gemensamt framtagna umgängesregler på skolorna och klassvis. Aktiviteter som rastkompis, fadderverksamhet där elever i årskurs 5 tar hand om barn i förskoleklassen samt massage i syfte att skapa närhet och omtanke elever emellan är några exempel på skolornas förebyggande arbete. Det finns även ett samarbete med kyrkan genom "Riddarskolan" i vilken värdegrundsfrågor behandlas. Föreläsningar beträffande mobbning, våld, kränkande behandling har genomförts både på Vikarbyns skola och Sättra skola för elever och föräldrar.

Det finns ett gemensamt handlingsprogram mot "mobbning/kränkande behandling". Enligt handlingsprogrammet är målet att ingen mobbning eller kränkande behandling skall förekomma i Vikarbyns skola och Sättra skola. Enligt inspektörerna behandlar dock handlingsprogrammet främst åtgärder som skall vidtas vid upptäckt av mobbning eller då elever kommer i konflikt med varandra. Skolornas olika sätt att förebygga syns inte och den behandlar inte heller åtgärder om en elev skulle känna sig kränkt av någon vuxen. Hur och när berörda föräldrar i enskilda fall kontaktas framgår inte tydligt. Enligt inspektörerna får man intrycket att kontakter med hemmet sker först flera veckor efter att mobbning upptäckts.

Varken skolornas handlingsprogram eller skolornas arbete mot kränkande behandling är känt i någon större omfattning av föräldrar. Intervjuade elever känner inte heller till handlingsprogrammet men vet hur man skall handla om någon elev blir retad eller råkar illa ut. Intervjuade elever uppgav samtidigt att lärarna tar konfliktsituationer elever emellan på stort allvar och att de omedelbart vidtar åtgärder.

Inspektörerna bedömer att arbetet mot kränkande behandling är av god kvalitet. Den "handlingsplan mot mobbning/kränkande behandling" som finns bör dock omarbetas och tydliggöras utifrån det vidare begreppet kränkande behandling. Detta handlingsprogram bör även omfatta perspektivet vuxen och elev. Vidare bör handlingsprogrammet utgå från kunskap om den specifika situationen på varje skola. Av handlingsprogrammet bör framgå hur informationen om arbetet till elever och föräldrar sprids liksom hur kontakterna sker i de enskilda fall som kan tänkas uppstå. I detta sammanhang är det särskilt väsentligt

att kontakter tas skyndsamt med hemmet då svårigheter uppstår för eleverna. Inspektörerna vill även understryka vikten av att såväl elever som föräldrar engageras i skolornas arbete mot kränkande behandling och i framtagandet av handlingsprogram.

Skolhälsovård och elevhälsa

På båda skolorna finns det skolhälsovård enligt gällande bestämmelser. I förebyggande syfte genomförs även hälsosamtal.

På skolorna finns en variation i arbetet att erbjuda eleverna daglig fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen. Eleverna i Sättra skola är regelbundet ute varje vecka i årskurs 2 till 5. Förskoleklassen och årskurs 1 har schemalagd "utedag" varannan fredag. I Vikarbyns skola är det promenader eller annan uteaktivitet en gång i veckan i flertalet klasser. Till detta tillkommer "utedagar" såsom fiske, skidåkning, "skoljoggen".

Sammanfattningsvis bedömer inspektörerna att skolornas arbete avseende arbetsmiljö och delaktighet generellt är av god kvalitet.

Skolornas handlingsprogram mot kränkande behandling bör dock förbättras. Likaså bör elevernas inflytande över undervisningen utökas. Även samverkan skola hem behöver utvecklas.

4. Pedagogisk verksamhet och undervisning

Arbetet för att nå de nationella målen för utveckling och lärande skall främst utformas av eleverna och personalen. Skolan skall samverka med hemmen. Läroplanerna, andra statliga förordningar och kursplanerna ger riktlinjer för arbetet. Det finns bestämmelser om timplaner och ämnes- och kursstruktur, riktlinjer för stödinsatser, för betygssättning och utvecklingssamtal, för utbildning på arbetsplatser, en garanterad undervisningstid etc. Målen i kursplanerna ger dessutom vägledning för arbetssätten genom att beskriva vilka kunskaper, färdigheter och övrig utveckling barnen och ungdomarna skall nå.

Granskningen riktas mot hur man arbetar för att nå målen och hur man anpassar arbetet till olika behov.

Organisering av undervisningen

I Vikarbyns skola är eleverna indelade i klasser efter årskurs. I Sättra skola är eleverna indelade i åldersblandade klasser.

Vid Vikarbyns skola utgör förskoleklassen en egen grupp medan förskoleklassen vid Sättra skola ingår i en grupp med elever från årskurs 1.

Verksamheten vid respektive skola är organiserad i arbetslag med personal från förskoleklass, fritidshem och skola. En viss samverkan sker inom arbetslaget. Ett exempel på flexibla lösningar är att lärare delar upp undervisningen mellan varandra och "har undervisning i varandras klasser" eller går in flera lärare i en klass.

Individanpassning, individuell studieplanering och stöd

I kommunens skolplan slås fast att individuella utvecklingsplaner skall utarbetas. Syftet med dessa utvecklingsplaner är dock otydligt. Flera lärare menar att det är omöjligt inom ramen för arbetstiden hinna med att skriva utvecklingspla-

ner för alla elever. Individuella utvecklingsplaner finns dock för de elever som behöver särskilt stöd, ofta i kombination med åtgärdsprogram.

I Vikarbyns skola och Sättra skola upptäcks elevers behov av stöd dels genom tester, så kallad screening, dels genom prov. I samband med klasskonferenser behandlas samtliga elevers sociala utveckling och studieresultat av undervisande lärare och speciallärare.

Rättviks kommun har ett centralt placerat elevvårdsteam vars uppgift är att utreda, åtgärda och följa upp elever i behov av särskilt stöd. Elevvårdsteamet anges av lärare ha en viktig funktion för att såväl utreda som att ge förslag till stödåtgärder och handledning till lärarna. Centralt finns även en grupp vars huvudsakliga syfte är att prioritera och fördela de resurser som finns (se kommunrapporten).

Utredningar genomförs först och främst av specialpedagogisk personal som finns i kommunens centrala elevvårdsteam. Speciallärarna på respektive skola är delaktiga i framtagandet av åtgärdsprogram.

För barn i behov av särskilt stöd upprättas regelmässigt åtgärdsprogram. Av de exempel på åtgärdsprogram som inspektörerna tagit del av framgår stödåtgärder för såväl elevers kunskapsutveckling som sociala utveckling. Vidare framgår av dessa åtgärdsprogram tider för uppföljning. Inspektörerna har även kunnat ta del av en utvärdering där analyser gjorts om insatta stödåtgärder gett effekt.

Den vanligaste formen av stöd är undervisning hos speciallärare och/eller att eleven har en elevassistent. Flera intervjuade lärare menar att stöd till elever fungerar förhållandevis bra men att det inte alltid är tillräckligt. En brist som angetts under inspektionen är att skolorna saknar skolpsykolog.

Inspektörerna bedömer sammantaget att skolornas arbete med stöd till elever är av god kvalitet. Inspektörernas bedömning är att skolorna har väl fungerande rutiner för att identifiera och utreda elevers stödbehov, men skolorna behöver utvärdera om vidtagna åtgärder tillgodoser de behov som eleven har. Det gäller särskilt undervisning hos speciallärare och åtgärden med elevassistenter.

Arbetsätt och arbetsformer

Arbetsätten varierar mellan skolorna och mellan lärarna. Gemensamt är den regelbundna uteverksamheten där eleverna kan arbeta undersökande i naturen kombinerat med den miljöfostran som anges i såväl kommunala som lokala mål. Andra aktiviteter som förekommer är temaarbeten och forskning.

En vanlig undervisningsform är arbete i olika typer av arbetsböcker och vid flera besökta lektioner konstaterade inspektörerna att eleverna oftast arbetade enskilt med tilldelade arbetsuppgifter.

Inspektörerna kan även observera undervisning som är mer varierad och präglad av kreativitet. Exempel på sådant arbete är undersökande arbete i biologi och där allt material för arbetet hämtas från naturen. Lektioner kunde även observeras där läraren vid genomgång samlar klassen kring arbetet. Där eleverna stimuleras till att fundera och reflektera och där en gemensam utgångspunkt för lektionen fastslås.

På Vikarbyns skola och Sättra skola förekommer flera inslag där skolorna drar nytta av närsamhället och tar del av såväl kulturella inslag samt gör studiebesök på arbetsplatser.

Inspektörerna bedömer att arbetssätt och arbetsformer varierar men i hög grad beror på enskilda lärare. Kopplat till resonemanget nedan om bedömning och kursplaner bör skolorna diskutera arbetssätten och arbetsformerna utifrån de mål som skall uppnås och utifrån elevernas behov.

Utvecklingssamtal

På skolorna genomförs utvecklingssamtal en gång per termin. Inspektionen visar dels att kvaliteten i utvecklingssamtalen är beroende på lärare, dels att föräldrarna upplever att skolan i alltför hög grad fokuserar på elevernas sociala utveckling och för lite på kunskapsutvecklingen.

Enligt inspektörerna kan såväl former som innehåll i utvecklingssamtalen förbättras

Lokala mål, innehåll och bedömning

Vid skolorna finns lokala bearbetningar av de nationella kursplanerna för respektive ämne. Dessa har dock inte omarbetats sedan de nationellt reviderade kursplanerna trädde i kraft hösten 2000.

Inspektörerna finner det oklart i vilken utsträckning kursplanerna används som ett redskap för att bedöma elevernas kunskaper i de olika ämnena. I flertalet ämnen bedömer lärarna utifrån sina erfarenheter och i viss mån efter diskussioner med sina kolleger på skolan. Bedömningen av om eleverna nått målen i svenska, matematik och engelska sker i stor utsträckning gentemot de nationella ämnesproven.

Lärarna använder olika metoder för att bedöma elevernas kunskapsutveckling. Vanligt är att använda olika prov och tester. Utvärdering görs också muntligen på lektioner exempelvis genom redovisningar och diskussioner. Utvärdering av elevens lärande sker till viss del i samband med utvecklingssamtalen.

Inspektörerna vill föra fram att kursplanerna är utformade för att klargöra vad alla elever skall lära sig men lämnar samtidigt stort utrymme för lärare och elever att välja stoff och arbetsmetoder. Kursplanerna anger inte arbetssätt, organisation eller metoder. Däremot lägger de fast de kunskapskvaliteter som undervisningen skall utveckla och anger därmed en ram inom vilken val av stoff och metoder skall göras lokalt. På varje skola och i varje klass måste lärare tolka de nationella kursplanerna och tillsammans med eleverna planera och utvärdera undervisningen med utgångspunkt i elevernas förutsättningar, erfarenheter, intressen och behov.

Inspektörerna bedömer att planering och uppföljning av undervisningen i större utsträckning bör utgå från de nationella målen. För att detta skall bli möjligt bör skolorna genom förnyat arbete med kursplanerna kunna bidra till att öka och stärka en gemensam kunskapssyn på skolorna. Vidare anser inspektörerna att det är av vikt att samtliga lärare utifrån kursplanernas krav allsidigt utvärderar varje elevs kunskapsutveckling. Inspektörerna vill även påpeka att en revidering

av de nationella kursplanerna genomfördes 2000. Det vill säga efter skolornas senaste bearbetning.

Sammanfattningsvis bedömer inspektörerna att skolornas pedagogiska arbete håller godtagbar kvalitet. Val av arbetssätt och arbetsformer bör i större utsträckning utgå från de nationella målen. Innehållet och formen på utvecklingssamtalen bör även det utgå från en skolgemensam strategi.

5. Styrning, ledning och kvalitetsarbete

Kommunerna har ett övergripande ansvar för förskoleverksamheten, skolbarnsomsorgen och skolan på lokal nivå. Kommunerna är också huvudmän för de flesta verksamheterna. Läroplanerna lägger tydliga ansvarsområden på rektor och personal för skolornas inre organisation och arbete. Sammantaget har dessa skyldighet att se till att rätten till utbildning och till att nå nationella mål tillgodoses.

Frågor som behandlas vid inspektionen är exempelvis om verksamheten har en ledning enligt de nationella bestämmelserna, hur denna fungerar i praktiken och om det finns system för att säkra och förbättra kvaliteten i utbildningen samt värna enskilds rättsäkerhet.

Rektors ansvar

I ledningen för Vikarbyns skola och Sättra skola finns en rektor. Rektorn har lärarutbildning och utbildning som fritidspedagog. Rektorn har även genomgått den statliga rektorsutbildningen samt har tidigare skolledarerfarenhet från förskoleverksamhet, förskoleklass, fritidshemsverksamhet och grundskola t.o.m. årskurs 9. Sättra skola har en lärare med platsansvar bl.a. för lokaler, administration och andra praktiska frågor.

Samtliga rektorer i Rättvik träffas en gång i veckan tillsammans med förvaltningschefen. Dessa möten innehåller information och diskussion om framförallt ekonomiska frågor. Rektorn är förtrogen med verksamheten i båda skolorna och att han utövar ett pedagogiskt ledarskap genom att ta upp diskussioner på studiedagar och konferenser, men han skulle vilja vara mer ute i verksamheten. Såväl elever som föräldrar vet vem som är rektor för skolorna.

Inspektionen visar dock att skolorna saknar en tydlig strategisk pedagogisk ledning. Diskussioner om den pedagogiska verksamheten förekommer inom arbetslagen och mellan lärarna vid skolorna i varierande utsträckning men innehållet i dessa diskussioner bestäms mer utifrån lärarnas akuta problem och intressen än utifrån en strategisk idé om skolutveckling.

Skolornas gemensamma lokala arbetsplan är från läsåret 2000/2001 och kan vid inspektionen inte anses styrande för verksamheten. Den utgår exempelvis inte från den aktuella skolplanen. Enligt rektorn håller dock en ny arbetsplan på att utarbetas som skall utgå från skolplanen och kvalitetsredovisningen.

För genomförandet av de fastställda målen för utbildningen skall det finnas en arbetsplan. Arbetsplanen skall bl.a. kontinuerligt följas upp och utvärderas. Genom arbetsplanen har rektorn under medverkan av personal, företrädare för eleverna samt deras vårdnadshavare stor möjlighet att klargöra och synliggöra skolornas målsättning och på så sätt styra den pedagogiska inriktningen och utvecklingen.

Inspektörerna bedömer att rektor i stort tar ansvar för den övergripande verksamheten, men att skolornas arbetsplaner inte är aktuella och bör uppdateras. En dialog om det pedagogiska ledarskapet bör genomföras i syfte att tydliggöra och synliggöra såväl rektors som lärares ansvar för det pedagogiska arbetet vid skolorna.

Kvalitetsarbete

En gemensam kvalitetsredovisning för de båda skolorna finns för verksamhetsåret 2003. Den innehåller inledande beskrivningar av verksamheten samt de målområden som även återfinns i den aktuella kommunala skolplanen: Trygghet hälsa och glädje, Kunskapsutveckling, Barns och elevers lärande, Demokratisk fostran, Elev och föräldrainflytande, Miljöfostran samt Internationalisering samt elevers respektive föräldrars möjlighet till inflytande, delaktighet ansvar.

Kommentarerna till respektive målområde är huvudsakligen skrivna som en verksamhetsberättelse. Av resultaten framgår endast i vilken mån planerade aktiviteter genomförts. Därmed saknas en djupare utvärdering av skolornas resultat i förhållande till målen i nationella och lokala styrdokument. Inspektionen visar även att syftet med kvalitetsredovisningen behöver diskuteras och förankras bland skolans lärare.

Det systematiska arbetet med att utvärdera och följa upp verksamheten bör förbättras. Av kapitlen normer och värden samt kunskaper framgår att skolorna idag saknar utvärdering av resultaten avseende normer och värden liksom systematisk dokumentation av elevernas kunskapsutveckling. Enligt inspektörerna är det viktigt att skapa tydliga processer så att utvärderingar, kvalitetsarbete och kvalitetsredovisningen fungerar som funktionella redskap för verksamhetsutveckling och inte minst att både lärare, elever och föräldrar är delaktiga. Goda förutsättningar för detta ges om de mål som skall utvärderas noggrant preciseras vad man vill uppnå under den avsedda perioden och där resultaten redovisas och analyseras. Inspektörerna vill även peka på vikten av att målen relaterar till såväl strävansmål som uppnåendemål.

Sammanfattningsvis bedömer inspektörerna att styrning, ledning och kvalitetsarbete bör förbättras. En aktuell arbetsplan bör snarast utarbetas och förbättringar bör särskilt göras beträffande rektors ansvar för den pedagogiska utvecklingen vid skolorna. Det är i det avseendet viktigt att skapa rutiner för pedagogiskt utvecklingsarbete. Vidare bör kvalitetsredovisningarna utvecklas och förbättras, så att de tydligare innehåller bedömningar i vilken mån de nationella målen för utbildningen har uppnåtts och en redovisning för vilka åtgärder skolorna avser att vidta om målen inte uppnåtts.

6. Tillgång till omsorg, pedagogisk verksamhet och utbildning

Lika tillgång till utbildning, oberoende av kön, geografisk hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, är en grundprincip för det offentliga skolväsendet. Barn- och ungdomsutbildningen omfattar förskoleklassen, grundskolan, den obligatoriska särskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Det skall finnas lika möjligheter till utbildning för barn och ungdomar med olika funktionsnedsättningar och möjligheter till utbildning i särskilda utbildningsformer. Inom skolformerna skall det också finnas olika möjligheter för eleverna att individuellt göra val av ämnen, program, inriktningar och kurser. En skola kan, enligt skollagen, profilera sig för att tillgodose olika elevers behov eller öka elevernas motivation för lärande.

Granskningen gäller om det finns tillgång till utbildning i den omfattning och med den valfrihet som anges i de statliga bestämmelserna. Även informationen om möjligheter till olika val av fördjupning, kurser, skolor och utbildningsvägar behandlas.

Tillgång till utbildning

I den nationella timplanen för grundskolan anges ett visst antal timmar för ”elevens val”. Undervisningen syftar till att fördjupa och bredda kunskaper i ett eller flera ämnen. Elevens val erbjuds på båda skolorna. Eleverna upplever att denna tid är viktig och att utrymme finns att få jobba med sådant som man är extra intresserad av. Det har dock inte framkommit hur undervisningen i elevens val utgår från kursplanernas mål i respektive ämne. Besluten om urval av ämnen under elevens val fattas på skolorna men har inte delegerats av styrelsen till rektorn.

När det gäller undervisningen i hem- och konsumentkunskap kan inspektörerna notera att ämnet för närvarande inte erbjuds eleverna i rektorsområdet. I timplanen för kommunen är denna undervisningstid istället förlagd från och med årskurs 6 på Rättviksskolan. Inspektörerna kan därmed konstatera att eleverna inte ges möjlighet att uppnå kursplanernas mål för ämnet hem- och konsumentkunskap i årskurs 5.

Enligt både lärare och rektorn kan skolorna anpassas så att funktionshindrade elever får tillgång till utbildning.

Information om utbildningen

Hemmen informeras om de besökta skolornas verksamhet på olika sätt. Lärarna skickar regelbundet hem veckobrev eller månadsbrev. Vidare finns information om skolorna på kommunens hemsida.

De intervjuade föräldrarna var emellertid osäkra på sina rättigheter i skolan liksom målen för utbildningen. Enligt läroplanen skall skolan klargöra för elever och föräldrar vilka mål utbildningen har, vilka krav skolan ställer och vilka rättigheter och skyldigheter elever och deras vårdnadshavare har. Att den enskilda skolan är tydlig i fråga om mål, innehåll och arbetsformer är en förutsättning för elevers och vårdnadshavares rätt till inflytande och påverkan. Det är inte minst viktigt som underlag för den enskilda elevens val i skolan.

Av rektorsrådets information till föräldrarna vars barn är sex år, framgår inte att förskoleklassen är en frivillig skolform och att föräldrar även kan välja att ha

kvar sina barn i förskolan om de arbetar eller studerar eller att skriva in dem i grundskolan.

Sammanfattningsvis bedömer inspektörerna att eleverna inte i alla delar har tillgång till den utbildning som föreskrivs i de statliga bestämmelserna.

Skolorna uppfyller exempelvis inte författningarnas krav beträffande ämnet hem- och konsumentkunskap, vilket måste åtgärdas.

Vidare bör skolorna tydliggöra hur undervisningen i elevens val till sitt innehåll och sin inriktning utgår från kursplanernas krav. Beslut om elevens val uppfyller inte författningarnas krav, vilket skall åtgärdas.

Föräldrarnas möjlighet att hålla sig informerad om skolornas verksamhet är god, men informationen om föräldrarnas rättigheter och skyldigheter bör stärkas. Där bör kommunen särskilt tydliggöra för föräldrarna vilka skillnaderna är mellan förskolan, förskoleklassen och grundskolan och de val som kan göras.

7. Resurser

Huvudmannen och skolans ledning beslutar hur och med vilka resurser utbildningen skall genomföras för att de lärande skall nå de nationella målen för utbildningen. I skollagen finns dock bestämmelser om några viktiga förutsättningar för att säkra kvaliteten i utbildningen. Dessa avser främst krav på personalens kompetens, tillgång till ändamålsenliga lokaler, läromedel och annan utrustning som behövs för en tidsenlig utbildning. Även principerna för resursfördelningen aktualiseras vid inspektionen.

Tillgången på utbildad personal är mycket god vid de två skolorna och omsättningen av lärare är låg.

Kompetensutvecklingsinsatser planeras så att de utgår från verksamhetens behov och kan rikta sig till all personal vid skolorna, enskilt arbetslag eller enskild individ. Flera av lärare har exempelvis genomgått den statliga ITiS-utbildningen (IT i skolan).

Lärare anser att möjligheten till kompetensutveckling hittills har varit mycket god beroende på bidrag från Europeiska socialfondens "Växtkraft mål 3". Den kommunala tilldelningen för kompetensutveckling rör sig om några hundra kronor per anställd och år.

Läromedlen och annat pedagogiskt material är anpassade till de krav en tidsenlig utbildning kräver. Samtliga intervjuade lärare uppger att tillgången på läromedel är god. I övrigt finns gott om böcker i de bibliotek som finns på varje skola.

I skolorna finns det datorer som kan användas för dataundervisning och för att skriva rent arbeten samt söka information på Internet. Enligt intervjuade elever används datorerna i relativt stor omfattning i undervisningen.

Lokalerna i Vikarbyns skola är ganska nyligen renoverade och enligt inspektörerna mycket trivsamma för lärandet. Lokalerna i Sättra skola är sextio år gamla, men enligt inspektörerna kan de svara de mot de pedagogiska kraven i utbildningen.

Skolornas elevbidrag fördelas enligt de normer som gäller i kommunen. Se kommunrapporten. Fördelningen görs sedan av rektorn. Enligt både rektorn och tjänstemän på kommunen samt politikerna påverkas inte resursfördelningen av skolornas kvalitetsredovisningar.

Sammanfattningsvis är inspektörernas bedömning att skolornas resurser beträffande personalens kompetens är god. Även övriga resurser som lokaler, bibliotek, läromedel, utrustning och övrig pedagogiskt materiel är goda.

Sammanfattande bedömning

Inspektörerna bedömer att skolornas trygga miljöer är ett område som är gemensamt av god kvalitet på Vikarbyns skola och Sättra skola. Vidare bedöms skolornas arbete med stöd och skolornas arbete mot kränkande behandling hålla god kvalitet.

Det finns dock behov av förbättringsinsatser inom följande områden:

- Skolorna bör genomföra en djupare analys av resultat avseende normer och värden.
- Systematisk uppföljning av elevernas kunskapsutveckling behöver förbättras på skolorna.
- Elevernas kunskap om målen liksom de resultat som skall uppnås i årskurs 5 behöver ökas.
- Skolornas handlingsprogram mot kränkande behandling behöver omarbetas.
- Elevernas inflytande över undervisningens innehåll bör förbättras och utvecklas.
- Samverkan mellan skola och hem behöver utvecklas.
- Utvecklingssamtalen behöver förbättras till form och innehåll.
- Skolorna behöver utveckla av den pedagogiska verksamheten genom en förnyad diskussion om mål, innehåll, kunskapsresultat och bedömning.
- Skolorna bör upprätta aktuella arbetsplaner.
- Den pedagogiska ledningen av skolorna bör stärkas.
- Skolans kvalitetsredovisningar behöver förbättras så att den tillfullo uppfyller de krav som förordningen ställer och därmed utgör ett redskap för att öka måluppfyllelsen.
- Elevers undervisningen i val vid skolorna behöver utvecklas så att eleverna ges ett allsidigt urval av ämnen som kan fördjupas och breddas samt utgår från kursplanerna.
- Skolornas information till vårdnadshavare om deras rättigheter och skyldigheter behöver utvecklas.

Det finns också sådana brister i verksamheten att författningarnas krav inte uppfylls. Bristerna inom nedan angivna områden skall snarast åtgärdas.

- Ämnet hem- och konsumentkunskap skall anordnas så att eleverna ges möjlighet att nå målen i årskurs 5 (1 kap. 12 § skollagen, kursplan för ämnet hem- och konsumentkunskap för grundskolan inrättad 2000-07).
- Elevens val anordnas inte i enlighet med författningarna (2 kap. 19-20 §§ grundskoleförordningen).

Datum

2005-03-08

Ort

Stockholm

Tor Andersson

Anna Bergstedt-Nordqvist